

Kamil Frąckowiak

Karnoprawne aspekty ochrony tajemnicy adwokackiej

Studia Prawnoustrojowe nr 10, 79-84

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kamil Frąckowiak

Katedra Postępowania Karnego Materialnego
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Karnoprawne aspekty ochrony tajemnicy adwokackiej

1. Tajemnica adwokacka jako przedmiot ochrony karnomaterialnej

Powszechnie przyjmuje się, że zawód adwokata jest zawodem zaufania publicznego. Zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP z 1997 r.¹ „w drodze ustawy można tworzyć samorzady zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”. Z brzmienia artykułu wynika zatem, że zawodem zaufania publicznego z pewnością jest taki zawód, który w drodze ustawy został zorganizowany za zasadach samorządu zawodowego. Nadto zawodem zaufania publicznego jest tylko taki zawód, któremu ustawodawca powierzył sprawowanie pieczy nad należyтым jego wykonywaniem w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Tak więc to właśnie ustawodawca, biorąc pod uwagę unormowania zawarte w Konstytucji RP, tworzy określony zawód zaufania publicznego. Doniosłość czynności zawodowych dokonywanych przez adwokatów spowodowała, że właśnie ustawodawca nadał m.in. adwokatom owe cechy zawodu zaufania publicznego.

W wyroku z dnia 18 lutego 2004 r. Trybunał Konstytucyjny zaakcentował, że piecza samorządów prawniczych zawodów zaufania publicznego sprawowana być winna w „granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”. Ponadto wskazał, iż „w literaturze i w orzecznictwie podkreśla się, że usługi prawnicze są usługami wyższego rzędu. Dlatego ta sfera aktywności wydzielana jest spod ogólnych zasad prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce, a reprezentujące te zawody korporacje należą do grupy samorządów

---

¹ Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483.

zawodowych zrzeszających osoby wykonujące zawód zaufania publicznego, regulowanych art. 17 ust. 1 Konstytucji².

Oznacza to, że adwokat otrzymał od państwa polskiego wiele uprawnień, ale jednocześnie spoczywa na nim wiele obowiązków. Zgodnie z art. 1 ustawy Prawo o adwokaturze z dnia 26 maja 1982 r.³ polska adwokatura powołana została do udzielania pomocy prawnej, współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa, zaś adwokat w wykonywaniu swoich obowiązków zawodowych podlega jedynie ustawom.

Szczególne znaczenie ma obowiązek zachowania tajemnicy przez osoby wykonujące zawód związany z zaufaniem publicznym, gdyż tego rodzaju działalność wiąże się z uzyskiwaniem informacji ważnych dla poszczególnych osób oraz dla interesu społecznego. Wskazany obowiązek określony został w art. 6 ustawy Prawo o adwokaturze, który stanowi, iż:

„1. Adwokat obowiązany jest zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej.

2. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie.

3. Adwokata nie można zwolnić od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę.

4. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie dotyczy informacji udostępnianych na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu⁴ – w zakresie określonym tymi przepisami”.

Odnosnie do obowiązku udostępniania informacji i współpracy z władzami odpowiedzialnymi za zwalczanie tzw. prania pieniędzy wskazać należy, iż podstawę do nałożenia na adwokatów przedmiotowego obowiązku przez ww. ustawę polską stanowi dyrektywa unijna w sprawie przeciwdziałania korupcji z systemu finansowego w celu prania pieniędzy⁵. Jej przepisy zostały zmienione w 2001 r.⁶ i od tego czasu przedstawiciele wolnych zawodów zostali objęci przepisami wymienionej dyrektywy. Zgodnie zaś z wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich z 26 czerwca 2007 r. w sprawie C-305/05, nałożenie obowiązku informowania i współpracy z władzami odpowiedzialnymi za zwalczanie prania pieniędzy na adwokatów biorących udział w określonych transakcjach finansowych nie mających związku z postępowa-

² Wyrok TK z dnia 18 lutego 2004 r., sygn. akt P. 21/2002, LexPolonica nr 365703.

³ Dz.U. z 2002 r., nr 123 poz. 1058.

⁴ Dz. U. z 2003 r., nr 153, poz. 1505 oraz Dz.U. z 2004 r., nr 62, poz. 577.

⁵ 91/308/EWG z 10 czerwca 1991 r.

⁶ 2001/97/WE.

niem sądowym nie narusza prawa do rzetelnego procesu sądowego. Obowiązek taki uzasadniony jest potrzebą skutecznego zwalczania procederu prania pieniędzy.

Przepisy dotyczące tajemnicy adwokackiej powtórzone zostały w „Zbiorze zasad etyki adwokackiej i godności zawodu” z dnia 10 października 1998 r.⁷, gdzie w § 19 stwierdza się, że adwokat zobowiązany jest zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej (ust. 1), tajemnicą adwokacką objęte są materiały znajdujące się w aktach adwokackich (ust. 2) oraz wszystkie dotyczące sprawy wiadomości, notatki i dokumenty uzyskane od klienta oraz innych osób (ust. 3). Przedmiotowe przepisy stanowią więc jedną z gwarancji prawidłowego wykonywania zawodu zaufania publicznego.

Z wyżej wymienionych powodów ustawodawca polski objął karnoprawną ochroną tajemnicę poznaną w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub naukową. Ujawnienie tajemnicy zawodowej stanowi występki stypizowany w art. 266 § 1 kodeksu karnego z 1997 r., zagrożony karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Wskazać w tym miejscu należy, iż w każdym przypadku skazania za przestępstwo z art. 266 k.k. wymaga rozważenia ewentualne zastosowanie środka karnego w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska albo wykonywania określonego zawodu na podstawie art. 41 § 1 k.k. z uwagi na to, iż przestępstwo to ze swojej istoty polega na nadużyciu zaufania związanego z wykonywaniem danego zawodu lub zajmowanym stanowiskiem, co z kolei stanowi podstawową przesłankę stosowania wspomnianego środka karnego⁸.

Przedmiotem karnomaterialnej ochrony jest tajemnica zawodowa zarówno w sensie ścisłym, tj. związana z zawodem, z którym łączy się określony stopień zaufania, jak i w sensie szerszym, obejmującym zastrzeżone jako tajemnica informacje, z którymi ktoś zapoznał się w związku z pełnioną działalnością o charakterze publicznym, społecznym, gospodarczym lub naukowym. Zachowanie sprawcy polega na ujawnieniu lub wykorzystaniu informacji wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu zobowiązaniu. Jest to więc ze względu na podmiot przestępstwo indywidualne, którego może się dopuścić jedynie osoba zobowiązana do zachowania w tajemnicy określonych informacji⁹. Dlatego też podmiotem czynu z art. 266 k.k. może być również adwokat.

⁷ Uchwała NRA nr 2/XVIII/98 – ze zmianami wprowadzonymi uchwałą NRA nr 32/2005 z 19 listopada 2005 r.

⁸ Komentarz do art. 266 k.k., [w:] A. Zoll (red.), G. Bogdan, K. Buchała, Z. Cwiąkałski i in., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–277*, t. 2, Zakamycze 1999.

⁹ A. Marek, *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 479.

Jak wskazano powyżej, tajemnica zawodowa adwokata uregulowana została w art. 6 ustawy – Prawo o adwokaturze. Jako że przywoływana ustawa nie uznaje ujawnienia tajemnicy zawodowej przez adwokata ani za odrębne przestępstwo, ani za wykroczenie, w grę wchodzi więc kodeks karny. Wskazać ponadto należy, iż ujawnienie tajemnicy zawodowej może pociągnąć za sobą również odpowiedzialność dyscyplinarną.

2. Tajemnica adwokacka w procesie karnym

Przechodząc na grunt przepisów karnoprosesowych należy podnieść, iż sprawa stosunku przepisów procesowych dotyczących przesłuchania świadka do obowiązku zachowania tajemnicy adwokackiej była zarówno w doktrynie, jak i judykaturze od dawna przedmiotem żywego zainteresowania. W art. 178 pkt 1 k.p.k. bezwzględny zakaz przesłuchania jako świadka objęty jest obrońcą lub adwokatem działającym na podstawie art. 245 § 1 k.p.k. co do faktów, o których dowiedział się, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę. Jednakże sformułowany wyżej zakaz określony w tym przepisie nie stoi na przeszkodzie przede wszystkim:

- dowodzeniu okoliczności objętych zakazem za pomocą innych środków dowodowych (np. przez przesłuchanie świadka „ze słuchu”);
- przesłuchaniu obrońcy (adwokata) w charakterze oskarżonego, gdyby zarzucono mu czyn związany z faktami objętymi zakazem;
- przesłuchaniu wskazanych w nim osób jako świadków co do innych faktów.

Należy więc przyjąć, że obrońcy (adwokaci) mają obowiązek stawienia się na wezwanie, ponieważ nie można wykluczyć, iż mają zeznawać na okoliczności niezwiązane z zakazem dowodowym¹⁰.

Przedmiotowy zakaz obejmuje tajemnicę obrońcy, a więc nie każdą tajemnicę adwokacką. Dotyczy jedynie okoliczności, o których obrońca dowiedział się, udzielając porady prawnej, chociażby ostatecznie nie podjął się obrony, oraz informacji uzyskanych przy prowadzeniu sprawy, niezależnie od źródła ich pochodzenia (od oskarżonego, osób mu najbliższych czy innych osób lub źródeł). Bezwzględny zakaz dowodowy, przewidziany w art. 178 pkt 1 k.p.k., objęto przy tym wszystkie te okoliczności, o których adwokat-obrońca dowiedział się przy okazji udzielania porady prawnej lub prowadzenia sprawy, a nie tylko te, których źródłem był oskarżony. Zakaz ten nie oznacza jednakże braku możliwości wykorzystania uzyskanych tą drogą informacji w czasie i w sposób uznany przez adwokata za niezbędny dla uzy-

---

¹⁰ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1999, s. 673.

skania korzystnego rozstrzygnięcia procesu toczącego się z udziałem i przeciwko jego klientowi. Uzupelnieniem zakazu przesłuchania jest zakaz zajmowania pism i innych dokumentów związanych z wykonywaniem obrony sformułowany w art. 225 § 3 k.p.k.¹¹

W świetle powyższych przepisów należy z całą mocą stwierdzić, iż gdyby doszło do przesłuchania obrońcy-adwokata na okoliczności objęte zakazem, dowód taki nie mógłby być uwzględniony przy kształtowaniu faktycznej podstawy rozstrzygnięcia¹².

Do innych przypadków tajemnicy adwokackiej odnosi się art. 180 § 2 k.p.k., który stanowi, iż osoby obowiązane do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, lekarskiej lub dziennikarskiej mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. Wskazać przy tym należy, iż art. 180 k.p.k. ma charakter w pełni autonomiczny w stosunku do ustaw dotyczących samorządu adwokackiego.

Przypomnieć należy, iż postanowienie wydane na podstawie art. 180 § 2 k.p.k. zwalnia od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej notarialnej, radcy prawnego, adwokackiej, dziennikarskiej oraz lekarskiej tylko na potrzeby tego postępowania karnego, w którym ono zapadło. Nie jest więc możliwe powołanie się na takie zwolnienie w innej sprawie, choćby nawet dotyczyła ona zbliżonej materii.

Jako że proces karny jest zjawiskiem dynamicznym, wydaje się, że decyzja o dopuszczeniu dowodu z zeznań adwokata nie powinna zapadać na samym wstępie postępowania toczącego się w danej sprawie. Organ prowadzący śledztwo powinien dać sobie po prostu sposobność na odnalezienie innych dowodów. Ponadto samo uzyskanie zwolnienia świadka z tajemnicy zawodowej nie obliguje organu wnioskującego do przeprowadzenia tego dowodu, zwłaszcza jeżeli pomiędzy sformułowaniem wniosku o takie zwolnienie, a rozstrzygnięciem tego zagadnienia przez sąd uległy zmianie okoliczności faktyczne towarzyszące przedmiotowej sprawie, otwierając przed prowadzącym śledztwo inne możliwości dowodowe lub czyniąc taki dowód nieprzydatnym.

Sąd, wydając postanowienie o zezwoleniu na przesłuchanie osoby zobowiązanej do zachowania tajemnicy zawodowej na etapie postępowania przygotowawczego lub o zwolnieniu świadka z tego obowiązku na etapie postępowania sądowego, nie precyzuje zakresu, w jakim ma dojść do ujawnienia okoliczności stanowiących tajemnicę danego rodzaju.

¹¹ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2003, s. 467.

¹² R.A. Stefański, [w:] L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski i in., *Komentarz. Kodeks postępowania karnego*, t. 1, Warszawa 1999, s. 479.

Warto na koniec zastanowić się nad ewentualną koniecznością sformułowania w postanowieniu sądu wydanym w trybie art. 180 § 2 k.p.k. swoistego rodzaju barier uniemożliwiających dowolne kształtowanie treści czynności podejmowanej z udziałem świadka-adwokata. Mogłyby one przybrać postać zakresu czy też listy dozwolonych pytań lub wykazu spraw, o które mógłby zapytać adwokata przesłuchujący. W pewnym sensie zmusiłoby to organ wnioskujący do większej rozwagi oraz precyzji w formułowaniu swego żądania.

Summary

Criminal aspects of lawyer's secret protection

The aim of this article is to present chosen aspects of lawyer's secret as a profession of public trust. The author focused particularly on lawyer secrecy as a subject of criminal law protection and a connection of criminal proceeding regulations between hearing of witnesses and lawyer's duty to keep lawyer secret.

The author in the article also analyses the actual Polish legal provisions related to lawyer's duty to keep information furnished to him by clients in secret and its substantial impact on hearing of evidence in criminal proceedings.